

Martin Dettli

Původ včelstva – str. 1

Včely, vosy a mravenci – Včelí jed - str. 2

Sociální druhy hmyzu – str. 3

Elementární bytosti – str. 4

Je včelstvo domácím, nebo divokým zvířetem? To je otázka, kterou musíme v dnešní době považovat za otevřenou. Včelstvo totiž nezná rozlišení na divokou a šlechtěnou formu. To by hovořilo pro původní divoké zvíře. Člověk však žije v těsném sepětí se včelami, včelstvo bydlí v lidských příbytcích nebo často v blízkosti sídlišť a oba spojuje intenzivní dávání a braní. Možnost osobního vztahu byla již zmiňována. Mnohé hovoří také pro včelu jako domácí zvíře nebo alespoň pro její existenci jakožto průvodce lidské kultury. Co se týče historie jejího vzniku, vycházíme z toho, že včelstvo se vyvíjelo souběžně s kvetoucími rostlinami. Ty se dají prokázat asi po dobu jednoho sta milionů let. V jantaru byly nalezeny konzervované včely, jejichž podoba se neliší od naší včely medonosné a jejichž stáří bylo datováno na šedesát milionů let. Mohlo se jednat o samotářsky žijící včely, neboť na otázku soužití včel nálezy odpověď nedávají. O vzniku společenství včelstva nevíme vůbec nic.

Nicméně nad Steinerovým popisem vyšlechtění včely ze žlabatky, fíkové vosičky, krouť mnoho lidí hlavou. Je to jistý kámen úrazu, i když Steiner na dodatečnou otázku pana Hahna označil jako dobu, kdy k tomuto procesu došlo, „starou Atlantidu“ a poznamenal, že hranice druhu tenkrát nebyly tak pevné jako dnes. V každém případě nemůžeme předem vyloučit, že včela byla kdysi vyšlechtěna člověkem z nějaké praformy mající blízko k vosám.

Na tomto místě přednášky je pozoruhodné, že tvorba cukru a nektaru v rostlinách je dáována do souvislosti s tvorbou vosku a se stavební činností včel, jakož i se silami kyseliny křemičité a s její tendencí vytvářet šestistěnné krystaly.

Rudolf Steiner mluví o původu včely medonosné z dřívějších dob i v jiných souvislostech.

Vraťme se nyní k prvnímu saturnskému stavu, kdy byl člověk duchovně-duševní bytostí, která měla vždy totéž tělo, věděla, že je na nižším stupni nesmrtelná, a ustavičně své tělo proměňovala. Tento stav nám dosud zůstal zachován u bytosti, která je ve svém společenském životě zcela svérázná a která, nahlížíme-li ji jako skupinovou duši, stojí v jistém ohledu výše než člověk. Mám na mysli včelu. Celý úl musíme nahlížet jinak než jednotlivou včelu. Je velmi zajímavé sledovat paralelu, o níž toho fyzická věda nemůže příliš mnoho říci. Copak má v sobě dnešní člověk ještě ze saturnského stavu? Tepló! Tepló krve. Co bylo tenkrát rozptýleno v celém Saturnu, tedy tepló, to se uvolnilo a tvoří dnes teplou krev člověka a zvířat. Budete-li zkoumat teplotu v úlu, najdete zhruba tutéž teplotu, jakou má lidská krev. Celý úl tedy vytváří teplotu, která odpovídá teplotě lidské krve a vychází ze stejného vývojového stupně jako lidská krev. Proto okultista označuje včelu za zrozenou z tepla, za bytost tepla, tak jako označuje motýla za zrozeného ze vzduchu, za bytost vzduchu, rybu za bytost vody a hada za bytost země.

R. Steiner: *Mythen und Sagen. Okkulte Zeichen und Symbole* (Mýty a pověsti. Okultní znamení a symboly). GA 101, přednáška ze 14. září 1907, Stuttgart, str. 167n.

Jak již bylo popsáno, ukazuje vytváření tepla včelstvem vývoj, s nímž ve světě hmyzu nenajdeme nic srovnatelného. Jak k němu došlo, je obtížně pochopitelné také proto, že neexistují žádné přechodné formy ani žádní napodobitelé nebo obdobný vývoj u hmyzu. Můžeme mít dojem, jako by tento vývoj pocházel odněkud odjinud. V textu zaznívá blízkost k člověku již v dávných stavech Země. Původ včely medonosné tím zůstává záhadou. Je to o záhadu více, jež obklopuje včely; včelstvo zůstává zvířetem, které lze, co se týče jeho povahy a projevu, z různých hledisek obtížně zařadit.

Včely, vosy a mravenci

R. Steiner: *Podstata včel*. GA 351, přednáška z 12. prosince 1923; v českém vydání str. 223-239.

Hlavním tématem této přednášky jsou sociální druhy hmyzu. Za prvé tu jde o jejich jed a jeho účinky na člověka a za druhé o základní rozdíly mezi včelami, vosami a mravenci.

Včelí jed

Účinek včelího jedu na člověka je něco, co může každý pokusně pozorovat, pokud u něho nehrozí riziko alergické reakce. Taková reakce nastává během několika minut a projevuje se závratí, nevolností, vyrážkou v podobě skvrn na kůži a případně i dýchacími obtížemi. Při takové reakci je nutná okamžitá lékařská pomoc. Pro pozorování vlastní reakce využijeme náhodu nebo chytíme včelu a přiložíme ji zadečkem se žihadlem na kůži. Následující poznámky vznikly na základě takového pokusu, provedeného na sobě samém, při němž bylo pozorováno jak bezprostřední prožívání, tak i změny tělesných a duševních pocitů: „Nápadná je reakce mající charakter probuzení, člověku se rozjasní, zpozorní, procitne a pocítí pálení. Tělesně je citelné teplo, zesílí srdeční tep. Účinek bolesti je znejistňující. S odeznívající bolestí se projevuje dobré vystředění. Je zdůrazněna tělesná vertikála, vzniká překvapivá přítomnost sahající až do konečků prstů u nohou, bdělost v celém těle. Duševně se tento pohyb projevuje v pozornosti, která se vztahuje k vlastnímu Já a jeho okolí. Zachovávat to, co náleží ke mně, pečovat o to, dbát na hranice a uvědomovat si je, prožívat hranice druhého.“

Charakteristika působení včelího jedu, vyplývající z tohoto pokusu, se v některých bodech liší od obrazu působení homeopatického léku Apis, v různých ohledech však ukazuje volnou vazbu na údaje Rudolfa Steinera. Za prvé je to okamžitě nápadný účinek na krevní oběh, na srdce a krev. Díky tomuto zážitku si člověk může nejnázne představit, že včelí jed je schopen prostřednictvím pohybující se teplé krve zabránit ukládání krystalů kyseliny močové. Teplo krve může být v určitých tělesných oblastech, jako například v kloubech, výrazně sníženo, což usnadňuje ukládání kyseliny močové. Přísun tepla proto působí léčivě. Rudolf Steiner se o včelím jedu příležitostně zmiňuje v souvislosti s jednotou včelstva. Cítit vlastní nitro a vnímat tělesně-duševní hranice je proces podobný tomu, který popisuje. Tento

zážitek připomíná také ukládání kyseliny křemičité na hranicích těla prostřednictvím ústrojnosti Já. Z přednášky z 12. prosince 1923 je k tomuto tématu pozoruhodná především následující pasáž. I tato pasáž je fascinující tím, že můžeme cítit její pravdivost, avšak hranice pochopitelnosti je již překročena:

Nyní je tomu ovšem tak, že tato jáská ústrojnost je vlastně tajuplným způsobem obsažena ve včelím jedu. To, co máte, pánové, jako sílu, která cirkuluje ve vaší krvi, to je i ve včelím jedu. A je zajímavé, že včela potřebuje včelí jed v sobě uvnitř. Včela nepotřebuje snad včelí jed jenom proto, aby mohla bodnout. To se k tomu jen náhodou přidává, že může také bodnout. Včela potřebuje jed sama v sobě, protože potřebuje tutéž oběhovou sílu, kterou má člověk v krvi.

R. Steiner: Podstata včel. GA 351, přednáška z 12. prosince 1923; v českém vydání str. 226.

Sociální druhy hmyzu

U sociálních druhů hmyzu vykresluje Rudolf Steiner souvislost mezi potravou hmyzího společenstva a utvářením plástů a obytného prostoru. Včelstvo si potravu obstarává z květů. Nektar je zdrojem sacharidů, pyl je zdrojem nezbytných bílkovin. Životní základna včely spočívá plně v květu. Z této potravní síly mohou včely budovat své voskové plásty. Schopnost budovat dílo z výměšků vlastního těla souvisí také se silou tepla, zmiňovanou v kapitole VI. Vedle tepla přispívá i vosk jako stavební látka vytvářená vlastním tělem k nezávislosti včelstva. Včely potřebují ochranu skalní dutiny nebo dutého stromu, přednost při tom dávají výšce dvou metrů nad zemí. Včela je tak díky své potravě pocházející z květů a svému voskovému dílu i díky upřednostňované vzdálenosti od země zvířetem mezi nebem a zemí, které má s půdou jen málo společného.

Vosa má širší, pozemštější jídelníček; potřebu bílkovin, kterou má její plod, kryje lovem živočichů a ke stavbě svých papírových hnízd sbírá trouchnivějící dřevo. Květy navštěvuje zřídka. Roky, kdy se vosy silně rozmnoží, jsou roky bohaté na mšice. To ukazuje, jak jsou vosy závislé na mšicích, které vysávají šťávu z rostlin. Po prvním mrazu vosí kolonie hynou a na jaře pak přeživší matka začíná budovat novou kolonii. A konečně mravenci žijí v zemi, nestaví si plásty a specializují se na odbourávání rostlinných a živočišných látek. Jak jsem sám pozoroval, mravenci čekají vedle svých mšic*, při přiblížení se pozorovatele zaujímají obranný postoj a brání svůj zdroj sladké šťávy. Mohou je také odnést pod svou ochranu, například za prudké bouřky. Mšice však neprodukují šťávu, nenacházejí-li se na stromě. Nabodávají totiž vodivé dráhy stromů a pod tlakem se nacházející míza mšicemi protéká. Bílkovinné látky, které potřebují, přitom z mízy filtrují, a zbývající šťávu pak nechávají vytékat. Tuto takzvanou medovici milují kromě vos a mravenců také včely.

* V něm. orig. *Lduse*, což je výraz, který lze v němčině pojímat i širěji než jen jako mšice a lze jím označit celý podřád mšicosavých (*Sternorrhyncha*), do něhož patří vedle mšic také molice, mery a červci (mezi něž patří různé štítenky, puklice atd.). (Pozn. edit.)

Včely však sbírají medovici jenom v nouzi; dokud je dostatek květního nektaru, medovice se netknou. Od začátku léta však bývá dostatek květů jen zřídka; včely pak rády z listů a jehliček sbírají kapičky vyměšované mšicemi a vytvářejí z nich oblíbený tmavě zbarvený lesní med. Jak Rudolf Steiner popisuje, mohou z něho také onemocnět, jestliže se v zimě musí živit výlučně tímto medem.

Elementární bytosti

Vedle těchto líčení závislosti a vnitřní příbuznosti popisuje Rudolf Steiner ještě jeden, třetí fenomén: elementární bytosti objevující se v tomto prostoru mezi včelami a květem. Pozorování různorodých hmyzích návštěv na květu je fascinujícím zážitkem, který probouzí zvláštní náladu. Bdělost v přístupu k takovýmto náladám a zážitkům může otevírat nové prostory pro pozorování.

Hodně se dnes mluví o přírodních silách, velmi málo se však už mluví o bytostech stojících za těmito silami. Mluví-li se o přírodních bytostech, považuje to dnešní člověk za „ohřívání« staré pověry. Že se slova používaná našimi předky opírají o skutečnost - tvrdí-li někdo, že gnómové, undiny, sylfy a salamandři znamenají něco skutečného - to je považováno za starou pověru. Avšak teorie a představy, které lidé mají, jsou zprvu v jistém smyslu lhostejné; jestliže však jsou těmito teoriemi sváděni k tomu, aby jisté věci neviděli správně a své teorie používali v praktickém životě, pak teprve začne ta věc získávat plný význam.

Vvezměme si jeden groteskní příklad: Kdo věří na bytosti, jejichž existence je vázána na vzduch nebo které jsou vtěleny ve vodě? Jestliže někdo například řekne: Naši předkové věřili v jisté bytosti, v gnómy, undiny, sylfy a salamandry, ale to všechno je pouhé fantazírování! - pak bychom mu měli odpovědět: Jen se zeptej včel. - A kdyby včely dovedly mluvit, odpověděly by: Pro nás nejsou sylfy žádná pověra, neboť velmi dobře víme, co od sylf máme! - A ten, kdo má otevřené duchovní oči, může sledovat, jaká to je síla, která včelku táhne ke květině. „Instinkt, přírodní pud' jak zní obvykle odpověď, jsou prázdná slova. Jsou to bytosti, které včely vedou ke květnímu kalichu, aby si tam hledaly potravu, a v celém včelím roji, který vylétá za potravou, jsou činné bytosti, jež naši předkové nazývali sylfarní.

Všude, kde se dotýkají různé přírodní říše, je poskytována příležitost, aby se projevovaly jisté bytosti. Například v nitru Země, tam, kde se kámen dotýká s kovovou žilou, se usazují zvláštní bytosti. U pramene, kde kámen pokrývá mech a rostlinná říše se tak dotýká říše nerostné, se usazují takovéto bytosti. Kde se dotýkají zvíře a rostlina, v květním kalichu, při doteku včely s květem, tam se vtělují určité bytosti, stejně jako tam, kde se člověk dotýká se zvířecí říší. Není tomu tak při obvyklém průběhu tohoto doteku. Když například řezník poráží krávu nebo když člověk jí maso zvířat, při normálním průběhu života, tehdy tomu tak není. Kde se však při neobvyklém průběhu, jako u včely a květiny, říše dotknou jakoby přemírou života, tam se vtělují bytosti. A především tam, kde se v zacházení se zvířaty zvláště angažuje lidský cit a intelekt, v takovém poměru, jaký má například ovčák ke svým ovčím, v citovém poměru, tam se vtělují takovéto bytosti.

R. Steiner: Natur- und Geistwesen - ihr Wirken in unserer sichtbaren Welt (Přírodní a duchovní bytosti - jejich působení v našem viditelném světě). GA 98, přednáška ze 7. června 1908, Kolín nad Rýnem, str. 88-90.